

The background of the cover is a painting of a coastal scene. On the left, a dark brown cliffside descends towards a sandy beach. A large, dark green tree stands on the cliff's edge. The beach is wide and sandy, with two small figures of people walking in the distance. The sea is visible in the background, meeting a pale sky. The overall style is painterly and somewhat somber.

Proa

ÀLEX SUSANNA
La dansa dels dies

ÀLEX SUSANNA

LA DANSA DELS DIES

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: gener del 2024

© Àlex Susanna Nadal, 2024

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Proa

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-19657-52-7

DIPÒSIT LEGAL: B. 20.712-2023

Composició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraiem que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Avui (16 de febrer) ha mort en Joan Margarit als vuitanta-dos anys, a casa seva, a Sant Just Desvern, com a conseqüència d'un càncer de pulmó. Amb ell desapareix probablement un dels poetes europeus amb una major capacitat de connexió amb el gran públic o, més ben dit, amb el lector corrent, si creiem —com diu Francisco Brines— que els poetes no tenen públic sinó lectors. Després de tres llibres en castellà —*Cantos para la coral de un hombre solo* (1963), *Doméstico nació* (1965) i *Crónica* (1975)— i d'un canvi de llengua poètica cap als quaranta anys —amb *L'ombra de l'altra mar* (1981) i *Vell malentès* (1981)— que va comportar un període d'excessiva efervescència creativa que ell mateix va carregar-se més endavant, de mica en mica Joan Margarit va proposar-se viviseccionar la pròpia vida moral sense gaires maquillatges ni subterfugis, de manera tan implacable i precisa com fos possible, i això es va traduir en una poesia que, lluny de rabejar-se en cap visió poètica a priori de la vida, partia de la vida mateixa amb tots els seus claroscurs i esdevenia, en tot cas, poètica a posteriori.

Una poesia feta, doncs, amb la prosa de la vida: sovint dura, cantelluda, dolorosa, cruenta, però amb llampegades impagables de plaer, consol o plenitud. Una poesia que s'erigeix en la millor crítica de la vida possible —com va dir Matthew Arnold—, amb totes les seves fortaleses i debilitats, sovint inextricablement lligades. Una poesia figurativa i habitada, on ressona —i de quina manera!— la vida moral de qualsevol de nosaltres. Això el va fer gran i el va convertir en un poeta d'una projecció nacional —i fins i tot internacional— com feia temps que no es produïa. «No conec cap gran poema que no s'entengui», m'havia dit més d'una vegada. Crec que tenia bona part de raó, però també és cert que hi ha grans poemes que no s'acaben d'entendre (penso en els *Quatre quartets* d'Eliot), o que si més no plantegen molts dubtes d'interpretació: la comprensió d'un poema és un acte alhora racional i intuïtiu inexhaurible. Aquesta radicalitat la tenia amb tot —no sols amb la poesia, sinó amb l'arquitectura, l'art o la música, també amb les qüestions polítiques— i sovint l'encegava fins a perdre'l: el portava a carregar-se moltes obres, a desqualificar molta gent, li impedia filar prim. Com si necessités fer-ho per afirmar-se ell, com si les coses només poguessin ser d'una determinada manera per existir, com si no hi hagués una infinita gamma de grisos entre el blanc i el negre. Va ser llegint les seves memòries, *Per tenir casa cal guanyar la guerra* (2018), que em va semblar treure'n l'entrellat: en Joan era molt primari, d'aquí la seva vulnerabilitat i la necessitat constant de reafirmar-se que tenia. Aquest era el seu motor, i això explica que, tot i el

pas del temps, mantingués intacta la seva «gana», la seva ambició i necessitat insaciable de reconeixement. No en va tenir mai prou i això em costava d'entendre: si al cap del temps la poesia no ens fa una mica més savis, de què dintre serveix?

Sigui com sigui, amb en Joan Margarit hem compartit una llarga amistat, amb els seus alts i baixos inevitables, però gairebé sempre vam saber que podíem compartir l'un amb l'altre. Vaig ser durant uns anys el seu editor —*Edat roja* (1990), *Els motius del llop* (1993) i *Aiguaforts* (1995), quina gran trilogia!—, vam fer plegats innumbrables lectures per Catalunya i vam viatjar per innumbrables països, des de Portugal fins a Turquia o França. A tot arreu el vaig veure proveït d'una curiositat voraç, un humor càustic i una capacitat d'afecte inesgotable, però si hagués de quedar-me amb una imatge que el retrati com cap altra no dubto a imaginar-lo escrivint en bars i cafeteries, el seu despatx preferit, allí on va escriure alguns dels seus millors versos. En Margarit va sortir cada dia, sí, a caçar algun poema: no se'n sabia estar, i això el va convertir en un poeta molt prolífic, massa i tot, fins al punt de «margaritejar» tot sovint (com d'altra banda ha passat amb tants creadors de primer nivell, des de Neruda a Miró). Tant se val, és l'autor d'algun dels millors poemes que s'han escrit aquests últims trenta anys en qualsevol llengua i això basta per situar-lo a dalt de tot. Que la terra et sigui lleu, Joan!

«Sempre s'escriu ficció en defensa pròpia» (Joan Garí).
Idea molt certa: la ficció permet un tal grau de llibertat

que un s'hi acaba alliberant i, paradoxalment, d'una manera o altra es posa en evidència. Per tant, i segons com, la ficció ens pot deixar tant o més al descobert que la no-ficció de caire personal o memorialístic: ens en servim per justificar-nos. Ara bé, en la gran majoria de casos, com a lectors que no coneixem ni sabem res dels autors que llegim, això ens importa un rave, tot i que pot ajudar a entendre els mecanismes de creació de certes obres. És doncs una idea més interessant per al mateix novel·lista que per als seus lectors.

Magnífic retrat de Vinyoli, el de Miquel Martín i Serra a *Vinyoli trasbalsa la bellesa com el vi* (Vibop Edicions, 2021), bo i agafant com a fil conductor el món del vi i la seva força metafòrica i simbòlica. Vinyes, veremes, botes, copes, cellers, tavernes, bars i tota mena d'alcohols —vi, xampany, aiguardent, rom, cremat, vermut, ginebra, resolis, conyac, absenta o sake— travessen la seva obra des de *Primer desenllaç* (1937) fins a *Passeig d'anniversari* (1984) i permeten repassar tota una trajectòria, des de l'exultació juvenil fins a la decrepitud de la vellesa. La metaforització del món del vi, una de les més eficaces per esplaiar-se líricament i anar-se retratant, per celebrar la vida i alhora escodrinyar-la en els seus replers més foscos. Potser perquè és el Vinyoli que vaig conèixer tan a fons, em quedo amb el seu «Autoretrat a seixanta-cinc anys» del llibre *A hores petites* (1981), que amb ulls vidriosos un vespre em va recitar al Bang-Bang de la plaça Joaquim Pena del barri de les Tres Torres:

Mira'm la cara encesa
de sàtir vell. Quina vinosa
color de vida molt viscuda,
ja no recuperable. Vasos buits.
Cullo, però, raïm amb una falsa
voracitat i m'embriago
de vi dels anys. I tentinejo, palpo
parets de fosca, no tocant ja mai
el cos de préssec de cap dona,
car ja no estic enamorat.

Malaguanyat

temps de la vida, aquest, tan sols per patollar-hi.

Un autoretrat que té alguna cosa dels que es feia Rembrandt a una edat semblant, quan l'èxit l'havia abandonat i vivia oblidat de tothom. Veig aquells seus últims autoretrats i no puc sinó pensar en Vinyoli: tots dos igualment desvalguts i enfrontats a si mateixos. Tots dos rescatant-se de manera magistral i patètica a través de l'art.

Devorada la biografia sobre *El jove Porcel* de Sergio Vila-Sanjuán: entre la seva arribada a Barcelona el 1960 i la coneixença de la noia del tren Talgo el 1970, deu anys durant els quals Porcel es menja el món com a periodista i alhora posa els fonaments de la seva obra novel·lística. Una trajectòria fulgurant i sense precedents. Els seus articles, aguts, lúcids, provocadors o fins i tot sísmics, sempre estimulants, mai banals, a *La Vanguardia* i l'*ABC*; les grans entrevistes per a *Serra d'Or* (tren-

ta-dues durant set anys, entre la de Pla el 1965 i la pòstuma de Ferrater el 1972: una radiografia molt personal de les grans figures del catalanisme que després editaria com a llibre amb el títol de *Grans catalans*) i *Destino* (un centenar que confegien un retrat de les principals personalitats d'aquella Espanya i després es publicarien en forma de llibre, *Encuentros*), que van marcar una època. Els viatges arreu del món —l'Orient Mitjà, Nova York, la Xina, els països de l'Est, els escandinaus, Amèrica Llatina—, sovint acompanyat per Toni Catany, que en feia el reportatge fotogràfic, amb un afany de globalització *avant la lettre*. La nòmina de padrins successius: Llorenç Villalonga, Camilo José Cela o Josep Pla, amb tots els quals acaba malament però sense els quals no seria el mateix. La seva relació amb el poder, privat o públic: José Manuel Lara, el comte de Godó, el rei —l'ara emèrit— o Jordi Pujol, que mai no li fallen. Els premis que va guanyant (Ciutat de Mallorca, Pla, etcètera), però sobretot el seu creixement com a novel·lista, de *Solnegre* a *Difunts sota els ametllers en flor*. La seva relació amb Concha Alós fins a l'aparició de Maria Àngels Roque al tren Talgo en direcció a París, i amb qui es casaria dos anys després. Aquell Porcel jove que justament no vaig conèixer: els fonaments del més madur. Un gran retrat, el que n'ha fet Vila-Sanjuán!

Baltasar Porcel: un còctel explosiu de talent, vitalitat, ambició, egolatria i capacitat de treball i superació com n'hi ha hagut pocs, molt pocs. Algú que, per si no n'hi hagués prou, sempre ensenyava les seves cartes: no sabia ni volia deixar de fer-ho. Per això sempre va ser un

personatge dissonant en un món tan formal, envejós, hipòcrita i retingut com ho és el català. Sovint em pregunto, però, si aquest excés d'energia i d'ambició i la dispersió consegüent no se li van girar en contra des del punt de vista creatiu: tot i la seva força i qualitat innegables, algunes de les seves obres es ressenten d'una certa precipitació, d'un acabat defectuós o de no haver-los dedicat una mica més de temps per polir-les i travar-les millor. Sigui com sigui, el millor que es pot dir d'aquesta biografia és que el seu autor ens en deu la segona part, tots els anys posteriors durant els quals en Porcel fa les seves millors novel·les i funda i dirigeix l'Institut Català d'Estudis Mediterranis (que després va rebatejar-se com a Institut Europeu de la Mediterrània, l'IEMed). La farà? No ho crec pas. Si no en Vila-Sanjuán, algú l'hauria de fer, però: el personatge la reclama. La Rosa Cabré, en Pere Antoni Pons, en Jordi Amat, que algú s'hi animi! En Baltasar Porcel va morir poc abans de la maleïda sentència del Tribunal Constitucional contra l'Estatut de Catalunya i la consegüent eclosió del «procés»: durant tots aquests anys soc dels que sovint m'he trobat, davant d'un o altre esdeveniment, preguntant-me què n'hauria pensat ell. Pel fet de ser tan poc gregari, la d'en Porcel solia ser una opinió particularment lúcida que tenia la virtut d'incomodar uns i altres: per això el seu buit no l'ha emplenat ningú.

«Un llibre com cal no és pas aquell que llegim, sinó un que ens llegeix» (Auden).

Amb motiu de la presentació del seu nou cedé *Nova era* al Palau, descoberta de la Barcelona Gipsy balKan Orchestra (BGKO): una banda que recupera les músiques populars d'origen balcànic, un patrimoni d'una diversitat i riquesa formidables. De moment, una de les seves peces més conegudes és la rumba macedònia «Kalejaca jaca», amb què homenatgen Esma Redžepova (1943-2016), «la reina de la música dels gitanos de Macedònia, de tots els Balcans, de fet», com diu el contrabaixista Ivan Kovačević. Escoltant-los em pregunto: com pot ser una música tan alegre i alhora tan malenconiosa?

Sortim a caminar fins a Can Oller: fa un dia assolellat però un airet viu (ha tornat a nevar al Pirineu i ens n'arriba el reflux). Als marges del camí topem, de tant en tant, amb unes bafarades vaporoses i dolcenques: l'esclat dels arços florits. Fins i tot aquest arbust esquelètic té, doncs, el seu moment de glòria. Proust diu que l'arç desprèn una «*odeur amère et douce d'amandes*»: a mi més aviat m'embafa però no el contradiré, que té un nas molt més fi que el meu. Sens dubte és un dels autors amb un sensori més afinat.

Avui fa un any que es va decretar l'estat d'alarma i el consegüent confinament a tot el país. Crec que tots ho recordem perfectament: què vam fer i deixar de fer durant aquelles setmanes de reclusió forçada, però encara més l'angoixa dels molts interrogants sense resposta que s'anaven succeint sense solució de continuïtat. El vertigen d'aquell hiatus. El salt al buit. I les pèrdues.

Els cruixits de les escales de fusta velles que semblen tenir vida pròpia. Mentre tu treballes o bades, les escales van dient-hi la seva i això és molt reconfortant. Si algú puja, llavors aquell cruixit s'esvalota, crida i retruny. La vida de la fusta, la seva resiliència abnegada, la calidesa que transmet.

Després d'un senyor infart que el va deixar fora de joc durant quatre mesos, veig que en Perico Pastor avui ha reprès la seva sèrie de dibuixos amb què durant el confinament deia «Bon dia» als seus amics: hi surt amb barba, lleugerament absent, com si tornés d'un llarg viatge, amb aires de monjo oriental, prenent una tassa de te, però amb els pinzells de nou a punt per tornar a fer de les seves. Una magnífica notícia per començar el dia.

Em miro els diversos obrecartes que tinc damunt el meu escriptori: des de principis de segle han estat cada cop més ociosos fins a ser-ho del tot. Se'ls ha acabat la feina per sempre més. I tanta com n'havien tingut... Me'ls miro: han perdut bona part del seu sentit, però no la bellesa del seu ús, cada cop més emmusteïda. Ara ja no queda gairebé ningú que escrigui cartes: fins el meu amic de Venècia ha deixat de fer-ho. Com a màxim, de vegades me n'arriba una postal. Els obrecartes ja són, doncs, carn de natura morta, però no sense abans haver provocat un magnífic poema de Ferrater, «El lector»: «Entre els objectes del món, entre els pocs / objectes que he agafat, hi ha un tallapers: / una fulla curta de mar-

fil, / nua per als meus dits, que se'm torna rossa o pàl·li-
da / segons la llum dels dies i dels llocs (...) M'ha obert
milers de pàgines: records, mentides / d'uns altres ho-
mes (i de ben poques dones)»...

Aquest tallapapers que «retrobo dins la butxaca» per
força ha de ser molt més petit que els obrecartes que tinc
damunt de l'escriptori, però la seva funció és la mateixa.
Ara, però, no serveix per obrir cap carta ni encara menys
cap pàgina.

Caminada cap a Can Oller amb la Lina: a mig camí he vist
que tant els arços com l'espígol i la ginesta ja havien florit.
No entenc res. Diria que més aviat aquestes floracions
anaven seguides. Sigui com sigui, aquest tros de paisatge
tan ben enquadrat i viu, amb els seus malves seus, grocs
estridents i blancs vaporosos, semblava un Sisley.

«L'única manera d'endregar la vida és la literatura, però
aquesta no ens serveix per aprendre a viure. L'única ma-
nera d'entendre'ns és la literatura, però aquesta és in-
compatible amb l'experiència de la realitat. I d'aquí la
relació complicada que hi ha entre realitat, ficció i
temps, un dels grans temes literaris de Ferrater, de Car-
ner, de Proust i de tots els grans escriptors»: com la cla-
va, la Marina Porras... No tinc dubtes que està cridada a
ser una de les ments crítiques més lúcides i incisives de
la nostra literatura.

Dinar a casa de la Marta Pessarrodona, a Valldoreix,
per parlar d'una possible edició de la seva poesia com-

pleta. Quan he arribat plovisquejava, feia un fred humit i la llar estava encesa. Viu exactament igual que ho faria a Anglaterra: per això s'hi troba tan bé, als afores de Sant Cugat, en aquesta casa envoltada d'un jardí i de silenci. Destapem un Saint-Émilion del 2013. Musclos i fricandó. Dinar saborós i cordial com sempre. Cap a les postres es produeix una ullada de sol i el saló s'encén. És divendres i comença —diguem-ne— la descompressió. Així com fa temps la Marta podia ser bastant intemperant, des de fa uns anys s'ha tranquil·litzat: és com si hagués après a viure, com si s'hagués fet més sàvia. Està en pau amb ella mateixa, que és de les coses més importants al cap dels anys. Si no, de què dintre ens serveix llegir poesia? Això fa que les trobades amb ella siguin especialment reconfortants. Mentre prenem el cafè, ja tard, em mostra la *plquette* dels *8 poemes* (1965), editada a Terrassa per Paulina Pi de la Serra, la seva estrena com a poeta. Me'ls lleigeixo i em quedo parat: en aquests poemes tan primerencs que no havia llegit fins ara ja s'hi reconeix el to, el ritme i l'imaginari moral dels seus poemes posteriors. Des del principi, doncs, la seva poesia ja té uns contorns molt més definits del que és normal. En contra del seu parer inicial, li recomano incorporar-los en aquesta possible edició de la seva poesia completa i alhora li proposo d'encapçalar-la amb una mena d'«Historial de un libro», com ho va fer Cernuda quan va editar per primer cop *La realidad y el deseo*: tant de bo s'hi animi.

Llegeixo l'últim llibre de Peter Stamm, la novel·la breu *Marcia de Vermont* (Quaderns Crema, 2020), ben traduïda per Marina Bornas. No em convenç, però: crec que la història hauria pogut donar força més de si. L'autor disposava de tots els ingredients per fer una *nouvelle* rodona, però en canvi no fa o no aconsegueix que acabin encaixant els uns amb els altres com crec que s'espera d'aquesta mena d'artefactes narratius (penso en *Pandora* de Henry James, sense anar més lluny). Només que s'estressin alguns fils per relligar-los, com a guió d'una pel·lícula sí que podria funcionar. Què li falta? Creure més en les possibilitats del seu material narratiu. És un text que denota una certa mandra o manca de fe en el potencial de la història que té entre mans. Una de massa literària, d'altra banda: potser aquest és el problema d'aquest «Conte d'hivern», com així se subtitula.

La idea més potent: «Havia cregut amb massa facilitat el tòpic que una biografia guanya en riquesa a mesura que n'augmenta la longitud. Però és tot el contrari: cada decisió que prens destrueix centenars de possibilitats, i al final arribem tots al mateix punt i ens dissolem en el no-res». Per què no aplicar-ho al seu personatge principal, Marcia de Vermont, o al mateix narrador pintor? Tant l'un com l'altre queden molt desdibuixats.

Avui, dilluns 15 de març, mentre anava cap a l'estació, m'ha sobtat l'esclat de llum que ho inundava tot. Una llum fresca, directa, cridanera i desacomplexada. Era com un anunci: tot i les fluctuacions del temps i les

penúltimes fuetades de l'hivern, la primavera ja és aquí. Truca insistentment a la porta i hi ha dies que l'aconsegueix obrir. Avui la llum regalimava primavera per tots els seus porus: no crec que hagi passat per alt a ningú. Un canvi de rasant impagable.

Per dinar, al Mercat, daus de bacallà i pèsols a la catalana. No me'n cansaria. Com tants i tants dilluns. La resta de dies els reparteixo entre el Pirineu En Boca i la Bocca di Bonifacio. Només molt esporàdicament, el Rimini i el Racó. Tres d'aquests restaurants són italians, però encara n'hi ha uns quants més molt a prop de la feina (Da Giorgio i La Tagliatella). I em pregunto: com és que la cuina italiana es mostra i es ven al món de manera tan desinhibida i, a la nostra, li costa tant fer-ho? Tenint com tenim cuiners tan bons, per què són tan pocs els restaurants d'aquí que reivindiquen la cuina del país? No ho sé entendre.

«La política espanyola s'assembla avui a una sèrie de televisió per un excés de realitat en les seves entranyes. Espanya produeix avui més política de la que pot assimilar, perquè les tensions s'acumulen en tots els seus plecs. Tot el que hi passa és perfectament real, encara que ens sembli fantàstic» (Enric Juliana a *La Vanguardia*).

Per acabar el dia llegeixo un conte inèdit d'Isaac Bashevis Singer, *El huésped*, rescatat per *The New Yorker* el 2018 i ara en format llibre per Nórdica. Una història tan esfereïdora com deliciosa: un autèntic combat de boxa

dialèctic entre dos supervivents de l'Holocaust que viuen al barri novaïorquès de Williamsburg i semblen encarnar el bé i el mal, però només ho sembla, perquè el combat acaba en taules. Unes taules inesperades entre un fervorós creient ortodox que malgrat tot s'aferra desesperadament a la seva fe («*Existen algunas chispas sagradas, pero están escondidas. Hasta en el barro a veces se encuentra un diamante*») i el seu hoste descregut i blasfem que es riu del mort i de qui el vetlla («*mi teoría es que todos los hombres son nazis*»). Unes taules que ho diuen tot: cadascun té la seva part de raó però tots dos es necessiten per continuar vivint.

Tot i les seves extraordinàries novelles, crec que Singer fa del conte el cim del seu art narratiu: és l'instrument que millor li permet convertir-se en un «artista de l'esperit»: tal com va dir en el seu discurs de recepció del premi Nobel l'any 1978, «ni hi ha un paradís per a lectors avorrits ni excuses per a una literatura tediosa que no intrigui el lector, l'estimuli i li ofereixi el plaer i la via d'escapament que li brinda l'art vertader». És en els contes que Singer assoleix els seus màxims propòsits narratius.

Avui, mentre feia el llit, he sentit uns cants d'ocell inequívocament primaverals: són l'expressió d'un desig; el desig, però, d'alguna cosa que encara trigarà a arribar. Potser per això l'encarnen tan bé, la cobejança del bon temps: l'objecte del desig s'ensuma però es troba encara molt lluny. Aquests cants són, doncs, l'expressió d'un desig que tot just gosa manifestar-se molt tímidament.

Res més, però suficient per notar en l'aire un dring diferent, agut i tremolós, les primeres esquerdes auditives de l'hivern.

«El pessimisme de les persones creatives no és decadentisme, sinó que es tracta d'una enorme passió per la redempció de l'home. Alhora que entreté, el poeta prossegueix la seva recerca de les veritats eternes, de l'essència del ser. A la seva manera tracta de resoldre l'enigma del temps i del canvi, de trobar una resposta al sofriment, de posar de manifest l'amor en l'abisme de la crueltat i la injustícia. Per molt estranyes que resultin aquestes paraules, sovint jugo amb la idea que, quan col·lapsin totes les teories socials, quan les guerres i les revolucions deixin la humanitat en la fosca més absoluta, el poeta —a qui Plató va expulsar de la seva República— s'alçarà per salvar-nos a tots» (del discurs d'acceptació del premi Nobel de Singer).

Vaig a veure el pintor Manel Font Díaz a la casa estudi de Sants. Una planta baixa molt acollidora, amb una eixida i una nau reconvertida en estudi: «Abans havia estat un taller de pessebres», em diu. Tot el barri encara respira aquest aire menestral. Em sobten, això sí, les moltes estelades que veig als balcons. Amb en Font Díaz vam parlar un dia per videotrucada durant el confinament, però avui és quan realment ens hem conegut. De constitució fràgil i mirada inquisitiva, voreja la setantena i pel que veig pinta cada dia: el problema és per a qui. Són molts els artistes de la seva quinta que, després

d'haver exposat en bones galeries —va ser un habitual de la René Metras—, a partir d'una certa edat es queden fora de joc, amb tot el que això comporta: una perplexitat absoluta. Què he fet jo per merèixer-ho?, semblen preguntar-se un cop i un altre. Provo de fer-li entendre que això no és res personal sinó, per absurd que ens pugui semblar, llei de vida. A partir d'una certa edat se'ns considera amortitzats: aquesta és la qüestió. Una pintura abstracta de caire evocatiu, la seva, ben entonada però massa deliquescents, pel meu gust. Massa manierista. Justament em diu que no ho és, però això el delata: sap que aquest és un dels principals perills que té pintar de manera tan efectista. De tant en tant hi ha alguna obra més convincent: quan de l'abstracció n'entreveieu algun paisatge, quan alguna forma de realitat hi treu el nas. Turner és, sens dubte, el pintor que més l'ha marcat. Potser massa i tot. Mentrestant un gat ens mira fixament abans d'ajoure's a prendre el sol a l'eixida.

Premi Pritzker al tàndem Anne Lacaton i Jean-Philippe Vassal, els grans abanderats d'una arquitectura amb una insubornable vocació social, com ho van demostrar amb la rehabilitació de la torre Bois-le-Prêtre, un bloc de disset plantes i noranta-sis pisos dels anys seixanta del segle passat que ells van transformar entre el 2005 i el 2011 sense necessitat d'enderrocar-lo com era costum, o bé amb la dels tres blocs de 530 habitatges del Grand Parc de Bordeus, on van realitzar una operació semblant sense desplaçar-ne els usuaris ni apujar-los el lloguer i amb uns costos molt més econòmics del que

hauria suposat enderrocar-los i construir els nous. Diu Lacaton: «La bona arquitectura no hauria d'abassegar ni d'imposar, sinó ser familiar, útil i bella».

D'acord amb l'ideari resumit per Llätzer Moix en el seu article a *La Vanguardia*, l'obra d'aquesta parella d'arquitectes es concreta en cinc punts: el gest mínim («Hem de reconsiderar amb senzillesa el que és produir espai per als habitants: nosaltres triem el gest mínim que dona un servei màxim»); reciclar i afegir («No ens agrada enderrocar ni suprimir, sinó reciclar i afegir: un parc d'habitatges pot evolucionar, no cal enderrocar-lo»); control de la despesa («Cada euro gastat en la renovació ha de revertir en la qualitat de l'espai habitat: ser sostenible significa gastar menys i millor»); elements naturals («Hem de jugar amb l'aire, la llum, els elements naturals, en lloc d'aïllar-nos-en»); honestedat («L'arquitectura del futur? És millor parlar del present. Mirem de ser honestos. Es parla molt del futur quan es fa poc en el present»). Després de tants anys d'enlluernament col·lectiu amb els arquitectes estrella que practicaven una arquitectura purament formalista (Frank Gehry o Jean Nouvel en serien el paradigma), s'agraeix posar el focus en trajectòries tan radicals en la seva honestedat com resolutives en tot el que proposen per fer de l'arquitectura una disciplina al servei de les persones, no dels mateixos arquitectes. Una arquitectura que mai no oblida els seus usuaris.

Dinar al Racó de plaça Urquinaona amb en Feliu Formosa i la seva filla Clara. L'últim el vam fer aquí mateix fa cinc mesos llargs. Potser per això es nota que teníem

ganes de veure'ns. El veig entrar molt encorbat, més de com el recordava a l'octubre, però tan bon punt es treu la mascareta el seu rostre recupera la vivacitat de sempre. M'agrada com mou les mans: sembla que tinguin vida pròpia. Quan soc amb ell, de vegades tinc la impressió que està actuant, però és justament a l'inrevés: és quan actua que no fa comèdia i llavors reconeixeu el Feliu de sempre. Demanem una ampolla de vi blanc, uns brunyols de bacallà i unes olives de Kalamata per començar.

En Feliu espera els primers exemplars de la seva traducció de Nelly Sachs que acaba de publicar *Adesiara* i fa uns quants mesos que està traduint *Rose Ausländer* («en porto una seixantena, de poemes, i m'agradaria arribar fins al centenar»); la Clara, per la seva banda, acaba de traduir *Andrea o els units* d'Hugo von Hofmannsthal i *Ondina* de Motte Fouqué. Entre pare i filla, d'aquí a uns anys, hauran traduït bona part de la literatura alemanya. Li proposo a en Feliu que, quan acabi l'actual traducció, s'hauria de tornar a posar amb els poemes de Brecht: ja n'ha traduït un parell de llibres, *Devocionari domèstic* i *Les elegies de Buckow*, a més de l'antologia *Poemes i cançons*, però es tractaria d'aplegar-los i complementar-los amb poemes de totes les èpoques. Qui millor que en Feliu Formosa per fer una gran antologia de Brecht? Hi ha pocs poetes que serveixin per expressar un segle, o més ben dit: són molt pocs els poetes en qui s'expressa la veu d'un segle, i ell n'és un. Un dels qui millor encarnen el segle xx, amb tots els seus conflictes, tensions, somnis i contradiccions. El Brecht de Formo-

sa, com les *Variacions Goldberg* de Glenn Gould. Li dic que, per a mi, aquesta obra aparentment menor de Bach representa com poques el poder de la música. «M'agrada molt, però jo soc mozartià. Quan em mori vull que soni el seu *Concert per a clarinet*, que per mi és la millor obra que s'ha compost mai». Miro la Clara: «Ho tinc molt clar, pare. En quina versió, però?». «Me n'agraden moltes, però potser em quedo amb la d'una clarinetista islandesa molt maca que es diu Arngunnur Árnadóttir». «Jo, en canvi, soc més bachià —dic— i opto per alguns moviments de les seves suites per a violoncel, però en directe: ja triaré un parell o tres de cellistes perquè la Núria o els fills vagin a tret segur».

Una lectura deliciosa, la del llibre autobiogràfic de Marina Tsvetàieva sobre el seu pare, Ivan Tsvetàiev, fundador del primer museu de belles arts de Rússia, l'actual museu Puixkin de Moscou: *Mi padre y su museo* (Acantilado, 2021, traduït per Selma Ancira), nou relats que ella va escriure des de l'exili a París el 1933 per commemorar el vintè aniversari de la seva mort. Valent-se d'una escriptura impressionista tremendament eficaç, evoca la figura paterna amb relació a l'aventura quixotesca de crear un museu i ens la mostra en l'apoteosi de la seva senzilla grandesa, com en aquest passatge sobre el dia de la inauguració: «*Viejos, viejos, viejos. Medallas, medallas, medallas. No hay frente sin zanja ni pecho sin insignia. Mi hermano y mi marido son los únicos jóvenes (...). Parece que hoy toda la vejez de Rusia haya acudido aquí a hacer una reverencia a la eterna juventud de Grecia. Una*

lección viva de historia y de filosofía: eso es lo que el tiempo hace con la gente, eso —con los dioses. Eso es lo que el tiempo hace con el hombre, eso es lo que el hombre hace con el tiempo. Pero en eso, debido a mis pocos años, no pienso, solo me angustio (...). Me atrevo a decir que las estatuas, ese primer día de existencia del museo, parecían más vivas que la gente, no solo parecían —estaban, ya que mi padre, con el esmero vivo del maestro, con el esmero del amor vivo, las había sacado de entre las virutas, con sus propias manos, una a una, a todas y a cada una, ayudado por otros también amantes, hechos al amor de manos sencillas, y a cada una la colocaba en el lugar para ella preparado, soltando cada vez un: “¡Qué hermosa!”. Mientras que a los dignatarios y a las damas, al parecer, ya nadie los amaba, aunque quizá nadie nunca los amó, como tampoco ellos —a nada ni a nadie... El verdadero museo, con todo el frío de esa palabra, no estaba en lo que les rodeaba, sino en ellos, era —ellos, eran —ellos».

Quan uns mesos abans de la inauguració del museu li proposen de traslladar-se al seu nou apartament de director amb totes les comoditats i serveis (electricitat, telèfon, bany, etc.), ell s’hi nega en rodó: «¿Para qué? —nos decía—. Tenemos una buena vieja casa, no es de mármol, es cierto, pero es de una buena madera de pino casi centenaria. Todos mis hijos han nacido aquí y aquí murió tu madre (...) y aquí espero morir yo mismo. Morir en el mármol —yo, que nací en una choza... Y además... vosotras os casaréis, os iréis, ¿qué voy a hacer yo solo en esas ocho habitaciones —sin recuerdos? (...) No, no, uno no cambia lo viejo por lo nuevo, lo bueno por lo mejor».

Avui (dijous 15 de març), concert de la Schubertiada a L'Auditori: una *Bella molinera* interpretada pel baríton Andrè Schuen i el pianista Daniel Heide, tots dos molt joves. Des dels primers acords crec que som molts els qui hem intuït que el d'avui seria un gran vespre: que bé que l'un i l'altre hagin anat desgranant d'una tirada les vint cançons d'aquest gran cicle que recorre tota la paleta sentimental d'una vida... L'equilibri entre contenció i expressivitat, la recerca de contrastos i matisos, així com el domini de la dicció i una articulació tan precisa i escandida com sigui possible, vet aquí les claus de volta d'una bona interpretació del *lied* romàntic, a l'abast de molt pocs intèrprets: tot i la seva joventut, els d'avui se n'han sortit amb nota. Cada cançó, un món a part (un color diferent); l'una darrere l'altra, però, són un magistral compendi del que un pot arribar a sentir en els moments més àlgids de la seva peripècia vital.

Hi he anat amb la M. i més d'un que m'ha vist tan ben acompanyat es deu haver pensat que soc un bandarria: de què serviria desmentir-ho?

Divendres dino amb en Lluçà Homs al Cercle del Liceu («Ens posem corbata i anem al Cercle del Liceu com dos burgesos que som?», va proposar-me dijous a la nit davant la meva estupefacció inicial.) Ple de gom a gom. Ambient molt distès en la majoria de taules. En gairebé totes, però, només se sent parlar en castellà. Saludo la Beth Galí i ens emplacem per veure'ns amb ella i l'Oriol Bohigas després de Setmana Santa. Per la quantitat de

cops de colze i salutacions que veig que prodiga l'amic Homs, dedueixo que aquest escenari li resulta especialment fructífer ara que es guanya la vida com a consultor. La peixera del Cercle.

Havent dinat visitem la Rotonda amb els dotze plafons d'en Casas d'inspiració musical: acabats de restaurar i més ben il·luminats del que ho estaven, llueixen i es mostren amb tota la seva esplendor. Aquesta antiga sala de joc no sols és el rovell de l'ou del Cercle del Liceu sinó d'una determinada Barcelona que, malgrat tot, perviu en forma de brases exsangües: aquella que està encantada d'haver-se conegut. La de fa un segle i mig, que, carregada d'arguments, es va tornar a agradar després de molt de temps de no aconseguir-ho: una societat burgesa —aquesta sí!— emprenedora i compromesa, com ho demostra la reconstrucció del mateix Liceu després de l'incendi del 1861, un teatre que pel seu aforament va ser el més gran d'Europa durant els seus primers cent anys. O, per contra, la d'ara, que, sumida en una decadència imparabile, continua emmirallant-se amb les seves millors gales en els salons del seu club privat.

Davant l'anunci de mal temps i la previsió de llargues cues a les carreteres, aquest primer cap de setmana sense confinament comarcal hem decidit quedar-nos a casa tot i les ganes d'anar al Pirineu (fa més de tres mesos que no hem pogut pujar a Queralbs per un confinament primer municipal i després comarcal). Divendres a la nit, havent sopat, mirem *Vides dobles* (2019) d'Olivier Assayas, el director de *Viatge a Sils Maria* (2014). Una

comèdia típicament francesa sobre la crisi de l'edició en un món en plena transformació digital, però més encara la de l'edat mitjana dels seus protagonistes: una crisi dintre d'una altra que els aboca a dur «dobles vides». Una comèdia d'infidelitats entre Rohmer i Allen molt adequada per començar bé un cap de setmana amb canvi de plans a última hora.

Dissabte: anem a Mura i a Talamanca. Ho tenim a menys d'una hora de casa, però no hi havíem estat mai. Dir Mura per mi és pensar en aquest gran paisatgista que va ser en Meifrèn: tot el que conec d'aquest poblet de la serra de l'Obac són uns quants olis seus impressionistes. Això és perillós: van ser fets fa vora un segle i potser no en reconeixeré cap topant. Per sort, i per sorpresa, em passa més aviat el contrari: tot ha estat deixar el cotxe al pàrquing, enfilars el carrer de les Antigues Escoles, veure l'església romànica de Sant Martí, aixecar la mirada cap als carrerons costeruts del poble i retrobar, intactes, les vistes del mestre. Les mateixes cases i perspectives, amb el trist rierol al fons de la vall i les moles rogenques del serrat del Rossinyol. Fins i tot la llum d'avui era com la d'algun dels seus olis: neta, mineral i brunyida. Una llum primaveral però amb irisacions encara hivernals: ahir va nevar per sobre dels set-cents metres i l'airet viu ens ho confirma.

A banda i banda de Mura es veu el rastre de tot de bancals de vinyes que s'enfilaven muntanya amunt fins que la fil·loxera del 1890 ho va arrasar tot i va buidar el poble, però fins llavors el Bages era la comarca amb més

hectàrees de vinya i producció d'hectolitres de vi de tot Catalunya. Per això tant a dins com sobretot a fora del nucli urbà aneu trobant-vos les tines de pedra seca on fermentava el most del picapoll de manera homogènia i al peu mateix de les vinyes. Les Tines del Ricardo, les del Camí del Flequer o les del Tosques: d'aquella època dura i daurada és tot el que en queda. Quina recança pensar que en aquests paratges s'hi havia fet tant de vi... Esparses o agrupades, totes aquestes tines i barraques en són el recordatori.

Ha mort als vuitanta-nou anys el pintor i escultor Vicente Rojo, nascut a Barcelona però mexicà d'adopció: el seu oncle homònim va ser general i cap de l'Estat Major de l'exèrcit republicà i la família es va haver d'exiliar, tot i que ell no va marxar de Barcelona fins al 1949. Recordo haver vist un parell d'exposicions seves a la Joan Prats el 1987, «México bajo la lluvia», i a l'Artur Ramon el 1999, «Escenarios junto al mar», però cap d'antològica com es mereixeria. Per què no li'n dedica una el MACBA? Llavors vam sopar plegats amb ell i la seva dona, Alba —Albita— Cama, igualment filla d'exiliats, a Barcelona i més endavant a Ciutat de Mèxic, al barri de Coyoacán, on vivien. El recordo com un home tímid o reservat, i alegrement trist: duia la derrota impresa al fons dels ulls, però també l'agraïment al seu país d'adopció per tot el que li va donar. A més de pintor i escultor, va ser dissenyador gràfic, escriptor —autor, entre d'altres, d'una mena de memòries, *Diario abierto*— i editor, el fundador —juntament amb Neus Espresate i José Hernán-

dez Azorín— d'Ediciones Era el 1960, un dels segells editorials independents més importants de Mèxic: l'editorial de Monsiváis, Monterroso, Revueltas, Poniatowska, Boullosa, Fuentes, Benítez, Pacheco o García Márquez. Recordo que en una de les nostres trobades em va dir que l'orgull més gran de la seva vida havia estat fundar una editorial: l'edició i el disseny gràfic el feien sentir útil. Si parlem de pintura, però, la seva és una abstracció geometritzant «amb records», com diria Klee, evocadora de sensacions, monuments o paisatges ben reals. Les sèries que li recordo em van sorprendre perquè estaven vives: tenien un batec que en transcendia la superfície abstracta. Algunes semblaven partitures plàstiques: motius i variacions, amb els seus ritmes i tons, però tant hi podíeu entreveure el passeig de Sant Joan —va néixer a tocar, al passatge Alió— i l'Arc de Triomf, com signes procedents dels relleus prehistòrics o del romànic nostrat. Una abstracció molt *sui generis*, la seva, i un cas de sincretisme ben curiós.

Encara que faci molts anys que parla del mateix, als articles dominicals d'en Joan de Sagarra sempre convé fer-hi si més no un cop d'ull per veure si salta la llebre, com passa en el d'avui (18 de març) sobre Maria Barbal i el Premi d'Honor que li acaben d'atorgar. L'article reproduïx una carta impagable d'en Benet i Jornet de la primavera del 2011 que no em sé estar de transcriure: «Tu has odiat la cultureta però has llegit i estimat la nostra tradició cultural. Però, sense parar, gent catalana que és amiga teva i que escriu en castellà —res a dir-hi— no

han limitat el seu fàstic a la nostra literatura a la tradició, sinó que per a ells no existeix altra cosa que els seus llibres, sempre elogiats per la crítica malgrat que força d'ells o són repetitius o expliquen inanitats que fan badallar. I quan viatgen pel món es presenten com ELS escriptors de Barcelona, mai de Catalunya, i mai no fan menció que a Barcelona, a Catalunya, a les Balears i a València hi ha moltes persones que escriuen en català. No existim (Vázquez Montalbán era una excepció). Això s'encomana i el ciutadà del nostre país molt sovint s'ho creu. I s'ho creuen molts periodistes analfabets. Però sobretot s'ho creuen les institucions "protectores"! Qui s'atreveria a dir, i a actuar en conseqüència, que Maria Barbal no és només l'autora de *Pedra de tartera*, sinó que la seva evolució posterior la converteix en la successora de Víctor Català i Mercè Rodoreda, és a dir, en una narradora femenina que dona cinquanta mil voltes no sols a qualsevol escriptor que avui escrigui, sigui home o dona, en català, sinó, almenys, tan bo com els millors autors o autores que escriguin en qualsevol llengua de l'Estat Espanyol o de la resta d'Europa?».

En Benet i Jornet posa el dit a la llaga d'una qüestió que fa molts anys que cou i supura en totes les seves derivades: per una banda el prejudici, la indiferència o el menyspreu de la gran majoria dels autors catalans d'expressió castellana cap als seus col·legues que ho fan en català, però per l'altra —cosa molt més greu encara— el fet que els autors i editors en llengua catalana siguem de segona categoria a casa nostra (ja no diguem a les Illes, al País Valencià o al Rosselló, on sovint assoleixen

uns graus d'invisibilitat gairebé fantasmagòrica). Durant el tardofranquisme o el principi de la democràcia, això no passava, però un bon dia ens vam trobar tots plegats a segona divisió, i els primers a considerar-te'n eren els mitjans oficials d'aquí, molt més proclius a cantar les lloances dels escriptors catalans que escriuen en castellà o dels espanyols. Molt abans convidar o entrevistar Carmen Martín Gaité que Maria Àngels Anglada. A què es va deure aquesta caiguda de la primera divisió en què ens trobàvem? A la identificació de la literatura catalana, i de retruc de bona part de la cultura catalana, amb el pujolisme: d'aquí plora la criatura. I per això els primers que menyspreaven la literatura catalana —amb l'excepció només d'en Quim Monzó i en Sergi Pàmies— eren tota la progressia socialista.

Davant de l'estrepitós fracàs de la UE en tot allò que concerneix la vacunació —si això hagués passat als governs català o espanyol, ja els hauríem crucificat—, algú tan lúcid com John Carlin escriu avui en el seu article dominical de *La Vanguardia*: «El més dolorós per mi de tot això és que em puc veure obligat a canviar de parer. Si he tingut una idea fixa, proclamada en veu alta arreu des de fa anys, és que el Brexit és una mala cosa, i que la Unió Europea és un magnífic pla. Ja no ho tinc tan clar. Com tampoc tinc tan clar que fos una idea tan brillant mudar-me de Londres per quedar-me a viure la resta dels meus dies a Espanya. Aquí es viu millor (...), però sembla que allà en el fonamental, posats a prova ara amb una qüestió de vida o mort, són menys tontos».